

نزوم بازننگری و افزایش کیفیت اطلاعات صورت‌های مالی و عوامل موثر بر آن

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲

کد مقاله: ۶۵۶۶۲

عباسعلی اسلامی^۱

چکیده

با گسترش سرمایه‌گذاری و اقبال عمومی به بازارهای مالی طی سال‌های اخیر و در جهت حضور در عرصه اقتصاد جهانی توجه به افزایش کیفیت اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی اهمیت دو چندان یافته و نهاد ناظر باید برای تحقق این دو امر تلاش نماید. با وجود اینکه استانداردهای حسابداری ایران عمدتاً با استانداردهای بین‌المللی همسو هستند، نهاد ناظر که متولی تدوین استانداردهای حسابداری در ایران نیز می‌باشد باید در عین توجه به تجربه و راه حل دیگر کشورها در عبور از مسائل و با در نظر گرفتن شرایط و محیط اقتصاد داخلی، با بروز کردن استانداردهای حسابداری و همچنین حمایت از حسابرسان به شفافیت و افزایش کیفیت اطلاعات کمک نماید.

واژگان کلیدی: استانداردهای بین‌المللی، مدیریت سود، نهاد ناظر، کیفیت اطلاعات مالی

۱- مقدمه

بازار سرمایه به عنوان یکی از ارکان اساسی رشد و توسعه اقتصادی و اجزاء تشکیل دهنده بازار مالی می‌باشد و از شریان‌های اصلی تأمین مالی در اقتصاد هر کشور محسوب می‌شود. بازار سرمایه به‌عنوان بازیگر اصلی مسئولیت جمع‌آوری منابع بلا استفاده در دست جامعه و پس‌اندازها را بر عهده دارد. هدایت، تخصیص بهینه و به‌گردش انداختن این منابع در جهت مصارف و نیازهای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد اقتصادی تأثیر بسزایی در رشد اقتصادی کشورها ایفا می‌کند. همچنین بازارهای مالی مختلف مانند بازار پول، کار، کالا، همراه با بازار سرمایه وظیفه تخصیص بهینه سرمایه‌های عمومی و منابع مالی را دارند، با توجه به اهمیت، رشد و گسترش مداوم بازار سرمایه در تجهیز و هدایت منابع عمومی، شناسایی نحوه عمل و عکس‌العمل سرمایه‌گذاران و متغیرهای تأثیرگذار بر قیمت و بازده سهام در این بازارها اهمیت زیادی پیدا کرده است. همچنین موضوع تغییرات ناگهانی قیمت سهام طی سال‌های اخیر توجه بسیاری از دانشگاهیان و افراد حرفه‌ای را به خود جلب کرده است. در این راستا گزارشگری اطلاعات مالی نقش کلیدی را در عملکرد بازار سرمایه ایفا می‌کند. هدف اصلی گزارش مالی ارائه اطلاعاتی به سرمایه‌گذاران است که مبنای تصمیمات اقتصادی قرار گیرد و برای پیش‌بینی، مقایسه و ارزیابی قدرت سودآوری شرکت موثر واقع شود. سوالی که در این بین مطرح می‌شود این است که آیا اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی به عموم داری کیفیت مناسبی بوده و برای ارتقا آن چه می‌توان کرد.

۲- مبانی نظری

کیفیت گزارشگری مالی سبب پیش‌بینی بهتر جریان نقد آتی شرکت برای سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌شود. کیفیت گزارشگری مالی ضوابطی است که اطلاعات مفید و سودمند را از سایر اطلاعات تفکیک می‌کند و سودمندی اطلاعات را ارتقا می‌دهد. تاکنون مقالات و مباحث زیادی پیرامون این مبحث مطرح شده است، کیفیت گزارشگری مالی همواره مورد توجه سرمایه‌گذاران فعلی و آتی بوده است. پیرو پیشنهاد کمیته بلوریون در سال ۱۹۹۱ مبنی بر لزوم ارزیابی کیفیت اصول حسابداری مورد استفاده در تهیه صورت‌های مالی، انجمن حسابداران رسمی آمریکا^۱ در سال ۲۰۰۰ تلاش کردند تا تعریف دقیق و واضحی از کیفیت آرایه نمایند آنها کیفیت را بدین‌گونه تعریف نموده‌اند: " معیاری عینی برای کمک به ارزیابی یکنواخت اصول حسابداری مورد استفاده در تهیه صورت‌های مالی یک واحد است. "

کیفیت گزارشگری مالی از دیدگاه محققان دارای تعاریف متفاوتی است و نوع تعریف به دیدگاه فرد بستگی دارد. کیفیت اطلاعات مالی از دیدگاه پنمن برگرفته از اطلاعات سود دوره جاری شرکت برای پیش‌بینی سودهای آتی می‌باشد. وی معتقد است سرمایه‌گذاران از سود دوره قبل شرکت استفاده می‌نمایند تا سودهای دوره آتی را پیش‌بینی نمایند. در این راستا هم‌گام بودن مبنای تهیه گزارشگری مالی با استانداردهای بین‌المللی اهمیت بیشتری از پیش پیدا می‌کند که البته استانداردهای حسابداری ایران عمدتاً با استانداردهای بین‌المللی^۲ مطابقت دارند، چوا و همکاران (۲۰۱۲: ۲۲) در سال ۲۰۱۲ در پژوهش خودشان به تأثیر اهمیت رعایت استانداردهای بین‌المللی حسابداری بر کیفیت اطلاعات حسابداری ارائه شده در استرالیا پرداخته‌اند. تأثیرات این پژوهش ۵ ساله بر کارگیری این استانداردها از ۳ دیدگاه مورد بررسی قرار گرفته که عبارت‌اند از: ۱- مدیریت سود ۲- شناسایی به موقع زیان‌ها ۳- مربوط بودن اطلاعات حسابداری و گزارش نتایج این پژوهش نشان‌دهنده این موضوع می‌باشد که پس از به کارگیری استانداردهای بین‌المللی، اعمال مدیریت سود (دستکاری مدیریت در اندازه‌گیری حساب‌ها و به طور خاص هموارسازی سود) کاهش پیدا کرده و شناسایی به موقع زیان‌ها و مربوط بودن اطلاعات صورت‌های مالی شرکت‌های تحت بررسی بهبود پیدا کرده. اما موضوع این بدین معنی نیست که نیاز به بازنگری در استانداردها وجود ندارد.

یکی از مواردی که توجه نهاد ناظر را نیاز دارد، استاندارد شماره ۱۵ حسابداری (حسابداری سرمایه‌گذاری‌ها) می‌باشد. این استاندارد یکی از بحث برانگیزترین استانداردهای موجود، به خصوص برای شرکت‌های سرمایه‌گذاری بشمار می‌رود.

طبقه‌بندی سرمایه‌گذاری‌ها به جاری و غیرجاری و تغییر بین این دو طبقه در دوره‌های رکود و رونق بورس بخصوص در این چند سال اخیر موضوع مباحث گوناگونی در بازار سرمایه است. بر این اساس می‌توان، سرمایه‌گذاری‌های کوتاه مدت سریع‌العمله در بازار را در صورت‌های مالی به ارزش بازار منعکس کرد و سود و زیان حاصل از تغییرات قیمت آن‌ها در طی دوره را به حساب درآمد یا هزینه دوره منظور کرد. این طبقه‌بندی تأثیر بسزایی بر رقم سود و همینطور ذخیره کاهش ارزش سرمایه‌گذاری‌ها دارد و به همین جهت هم از حساسیت بالایی برخوردار می‌باشد.

ایراد اصلی وارد بر این استاندارد امکان تغییر طبقه‌بندی به این شکل می‌باشد. مخصوصاً در این چند سال اخیر به دلیل توجه بیشتر جامعه به بازار مالی، باید نهاد ناظر یک تصمیم جدی در این راستا اخذ نماید. همچنین باید به این نکته توجه داشت که تنها

1 AICPA

2 IFRS

ما به این مشکل مبتلا نیستیم بلکه کشورهای زیادی با این مسئله مواجه شده و در راستای حل این مسئله راه‌حل‌هایی را اتخاذ نموده‌اند. به عنوان مثال هیئت مدیره انجمن حسابداران رسمی آمریکا نیز تجربه مقابله با این مسئله را داشته و در نهایت تصمیم به حذف این استاندارد گرفته و استاندار حسابداری شماره ۱۱۵ را جایگزین آن کردند که رویکرد اساسی آن استفاده از ارزش‌های منصفانه برای اغلب ابزارهای مالی به‌خصوص سرمایه‌گذاری‌ها است. که این امر باعث می‌شود اطلاعات مندرج در صورت وضعیت مالی، بروزتر شوند و باعث یک اجماع نظر تحلیلگران و فعالان بازار در مورد ارزش دارایی‌ها و بدهی‌های شرکت می‌شود. استفاده بیشتر از حسابداری ارزش منصفانه موجب تغییر وزن ارزش‌گذاری سرمایه‌گذاران از سود خالص به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام می‌شود. این کوچ از نظام بهای تمام شده به نظام اندازه‌گیری بر اساس ارزش منصفانه، می‌تواند برای سرمایه‌گذاران و فعالان بازار سرمایه نیز در جهت استفاده مناسب از ارقام حسابداری در دوره‌های رونق و رکود بازار مفید باشد (سید علی حسینی ۱۴۰۱). باید توجه داشت که با استفاده بیشتر از روش ارزش منصفانه سود نوسان‌پذیری بیشتری پیدا می‌کند، در این میان آنچه نیازمند توجه نهاد ناظر است حدود و ثغور، اجازه استفاده مدیریت شرکت در جهت افشای با کیفیت‌تر اطلاعات برای استفاده سرمایه‌گذاران، اعتبار دهندگان، تحلیل‌گران و فعالان بازار سرمایه است.

۳- یافته‌ها و بحث

با گسترش بازارها و مبادلات مالی نیاز به ایجاد تغییرات، به‌روزرسانی و متناسب کردن نحوه و کیفیت ارائه گزارش اطلاعات مالی بیش از پیش احساس شده و موضوع نظارت بر کیفیت اطلاعات مالی برای جلوگیری از سوءاستفاده مورد توجه قرار گرفته است. که مسئولیت این نقش در بازارهای مالی بر عهده نهاد ناظر می‌باشد. طبق پژوهش فرانسوی^۱ در سال ۲۰۱۳ موسسات و نهادهای ناظر نقش تعیین‌کننده‌ای در بحث کیفیت حسابرسی و به طبع آن کیفیت اطلاعات مالی دارند در این پژوهش میزان اهمیت عوامل موثر بر حسابرسی از موثرترین عامل به پایین‌ترین شامل نهادها و مراجع تصمیم‌گیری مرتبط با حرفه حسابرسی (۶۰ درصد)، موسسات حسابرسی و تیم‌های حسابرسی (۲۵ درصد)، ویژگی‌های مختص انجام کار (۱۰ درصد)، و آزمون‌ها (۵ درصد) است. همان‌طور که مشخص است موثرترین عامل مراجع و نهادهای تصمیم‌گیرنده و موسسات حسابرسی هستند و تصمیمات این نهاد بر کیفیت اطلاعات تاثیر قابل توجه‌ای دارد. نهاد ناظر باید با در نظر گرفتن شرایط و محیط اقتصاد داخلی برای شفافیت اطلاعات مالی و به منظور حضور در عرصه اقتصاد جهانی گام بردارد. از آنجا که اطلاعات مالی جدا از اینکه بر تصمیمات سهامداران، اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران تاثیر بسزایی دارد، بیان‌گر حرفه‌ای‌گری نهاد متولی امر قانون‌گذاری و نظارت نیز است. به عبارت دیگر، تصمیم‌های نهادهای تدوین‌کننده استاندارد بر توزیع ثروت تاثیرگذار خواهد بود.

در واقع آزادی عمل در ارائه اطلاعات به این شکل ریسک کیفیت اطلاعات که یکی از متغیرهای با اهمیت در ارتباط با انجام تصمیمات سرمایه‌گذاران محسوب می‌شود را افزایش می‌دهد. قانون‌گذار باید با افزایش کیفیت اقلام تعهدی، ریسک اطلاعات را کاهش داده و نوسانات جریان‌های نقدی را در جهت مثبت هدایت کند. این مورد توانایی مدیران برای ایجاد تغییر در مواردی مانند سود هر سهم، زمان‌بندی سود و ریسک سودآوری، خط مشی تقسیم سود و انتخاب شیوه تامین مالی بر ثروت سهامداران و ریسک بازده سهام نشان می‌دهد. اختیار عمل مدیران در استفاده از اصل تحقق و تطابق، برآورد و پیش‌بینی از جمله عواملی است که کیفیت گزارشگری مالی به طور اعم و کیفیت سود به طور خاص را تحت تاثیر قرار می‌دهد، از یک سو به دلیل آگاهی بیشتر مدیران از امورات شرکت، از آن‌ها انتظار می‌رود به گونه‌ای اطلاعات تهیه و ارائه نمایند که وضعیت شرکت را به بهترین نحوه منعکس کرده و از سوی دیگر، ممکن است بنا بر دلایلی نظیر ابقا در شرکت، دریافت پاداش، مالیات و سایر عوامل، مدیریت خواسته یا ناخواسته از طریق فرایند مدیریت سود وضعیت مالی شرکت را به صورت مطلوب جلوه دهد. مطابق مدل هاتون و همکاران^۲ (۲۰۰۹) پیش‌بینی می‌شود مدیران دسترسی عمومی به اطلاعات بنیادین شرکت را کنترل می‌نمایند. آن‌ها مایلند اخبار بد را انباشته کرده و منتشر نکنند اما در برخی شرایط مدیران با از دست دادن کنترل، منجر به افشای ناگهانی انبوهی از اطلاعات منفی گردیده و به دنبال آن قیمت سهام سقوط کرده در واقع مدیریت اطلاعات خاص شرکت، ریسک سقوط سهام را افزایش می‌دهد.

بنابراین کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها، با سیاست‌ها و تصمیمات مدیریت در جهت نحوه ارائه اطلاعات، دچار تغییرات قابل ملاحظه‌ای می‌شود که ممکن است باعث برداشت‌های نادرست از وضعیت مالی شرکت گشته و این امر موجب پایین آمدن کیفیت گزارشگری مالی می‌گردد و در نهایت موجب پنهان ساختن درماندگی مالی و اعطای اعتبار نادرست توسط اعتباردهندگان به موسسه می‌شود. در این بین سهم نهاد نظارتی اهمیتی دوچندان دارد، مدیریت شرکت‌های در مانده مالی زمانی که ارگان‌های برون سازمانی نظارتی موثر داشته یا زمانی که حسابرسان در گزارش‌های خود صلاحیت تداوم فعالیت شرکت را بررسی و منتشر می‌کنند،

1 Francis, J.

2 Hutton, Amy P

انگیزه بیشتری برای مدیریت شرکت در جهت ارائه صورت‌های مالی صحیح مبتنی بر اطلاعات و اعمال محافظه‌کاری بیشتر پیدا می‌کنند.

جدا از این موارد باید توجه داشت که تصمیم‌گیرندگان در موسسات بزرگ نمی‌توانند اطلاعات دست اول زیادی را دریافت نمایند. و مدیریت ناچار باید براساس اطلاعاتی که دیگران تهیه کرده تصمیم‌گیری و سیاست‌های موسسه را تبیین نمایند این واقعیت در بسیاری از موارد، خطر دریافت اطلاعات غیر قابل اتکا را افزایش (ژنگ و همکاران^۱، ۲۰۲۱) و حسابرسی صورت‌های مالی شرکت می‌تواند نکاتی که تا کنون از دید مدیریت پنهان بوده را به وی نشان داده و برای هدایت سرمایه و اداره شرکت به وی کمک کند.

هدف حسابرسی صورت‌های مالی، توانایی اظهار نظر حسابرس درباره این است که آیا صورت‌های مالی از تمام جنبه‌های با اهمیت، طبق استانداردهای حسابداری، تهیه شده است یا خیر (اورچ و ولف^۲، ۲۰۲۱). در واقع حسابرس مستقل با اظهار نظر نسبت به اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی به صورت‌های مالی اعتبار می‌دهد و باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی و موجب افزایش درجه نقدشوندگی سهام و بهبود عملکرد بازار می‌شود، از طرف از آنجایی که کیفیت پایین گزارشگری مالی منجر به ایجاد ریسک اطلاعات و افزایش هزینه سرمایه و نوسانات بازده سهام می‌شود لذا وجود زیر ساخت قانونی، سیاسی و اقتصادی کارآمد منجر به بهبود کارایی تخصیص سرمایه می‌شود.

در صورتی که صورت‌های مالی حاوی اطلاعات نامعتبر باشد این امر به سهامداران بویژه سهامداران جزء صدمات مالی جدی وارد می‌کند. لذا استقلال حسابرس در بلند مدت نه تنها به تقویت شبکه اطلاعاتی شرکت‌ها کمک می‌کند بلکه باعث استحکام پایه‌های اطلاعاتی بورس شده و همچنین تامین‌کننده شفافیت اطلاعات مورد نیاز سرمایه‌گذاران نیز است. وجود اطلاعات شفاف و قابل مقایسه مالی، یکی از ارکان اصلی پاسخگویی مدیران اجرایی و از نیازهای اساسی تصمیم‌گیری اقتصادی است (نایر و همکاران^۳، ۲۰۱۹).

تحقیقات پارتا موهاپاترا^۴ و همیلتون الکنیس (۲۰۲۲) نشان از تأثیر مثبت نظارت نهاد مستقلی مانند هیئت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام^۵ بر افزایش کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی است. عضویت شرکت‌های سهامی عام و مؤسسات حسابرسی در فرایند نظارت نهاد مزبور، موجب افزایش استقلال حسابرسان مستقل، کیفیت عملکرد مؤسسات حسابرسی و شفافیت گزارشگری مالی و ارتقای مسئولیت اجتماعی و پاسخگویی شرکت‌های سهامی عام خواهد شد.

عدم شفافیت اطلاعات مالی و حسابداری، همیشه به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین متغیرها جهت انتخاب خط مشی‌های سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی شناخته می‌شود. برخلاف این موضوع مدیران واحدهای تجاری که مسئولیت تهیه گزارش‌های مالی را بر عهده دارند، معمولاً انگیزه داشته تا بنظور حفظ منافع شخصی، اطلاعات مالی را تحریف نمایند. فیل سرائی، فائزه، (۱۴۰۱).

یکی دیگر از مواردی که باید به آن توجه داشت شفافیت اطلاعات است، شفافیت را می‌توان سادگی و سهولت تحلیل معنادار فعالیت‌های شرکت و بنیادهای اقتصادی آن توسط فرد خارج از شرکت تعریف کرد. شفافیت، شاخص توان مدیریت در ارائه اطلاعات ضروری به شکل صحیح، روشن، به‌موقع و در دسترس است مخصوصاً اطلاعات حسابرسی شده که هم به شکل گزارشات عمومی و هم از طریق انعکاس در رسانه‌های گروهی و سایر روش‌ها منتشر شده باشد. بنابراین افشاء و شفافیت درهم تنیده‌اند. سیستم‌های شفاف به اطلاعات معتبر و صحیح نیازمندند که به‌موقع و به‌سهولت، هم به شکل مستقیم و هم از طریق نماینده‌های معتبر و مشهور مانند حسابداران، حسابرسان، آژانس‌های رتبه‌بندی، تحلیلگران اوراق بهادار، روزنامه‌نگاران مالی و رسانه‌های گروهی در اختیار عموم سهامداران قرار بگیرد (هالوود^۶، ۲۰۰۱).

۴- نتیجه‌گیری

باتوجه به نیاز بازار مالی و سرمایه‌گذاران به اطلاعاتی با کیفیت و قابل اتکا نهاد ناظر باید با در نظر گرفتن تجربه دیگر کشورها در امر به‌روز رسانی استانداردهای حسابداری، بازنگری دوباره بر استانداردهای حسابداری داشته و آن را متناسب با شرایط اقتصاد داخلی تنظیم نماید همچنین با مشخص کردن حدود و ثغور آن و حمایت از حسابرسان در امر توسعه پایدار اقتصاد و ایجاد اعتماد عمومی از طریق نظارت بر کیفیت و کمیت افشای اطلاعات مالی بر اثر بخش‌تر بودن آن کمک شایانی نماید.

1 Zheng, H

2 Overesch, M & Wolff

3 Nair, R., Muttakin

4 Partha S. Mohapatra

5 pcaob

6 Vishwanath T

منابع

۱. حسینی سیدعلی، فاطمه حامدی. (۱۴۰۱). نقش حسابداری ارزش منصفانه در ارتباط با ارزش ارقام کلیدی حسابداری، طی دوران بحران مالی در میان شرکتهای سرمایه‌گذاری
۲. فیل سرائی، مهدی، آرین تبار، احمد، و بختیاری، فائزه. (۱۴۰۱). بررسی نقش عدم شفافیت اطلاعات مالی و کیفیت حسابداری بر رابطه بین مالیات تهاجمی و همزمانی قیمت سهام. پژوهش‌های راهبردی بودجه و مالی، ۳(۴).
3. Arwati, D., & Latif, D. V. (2021). TO Investigate the Relationship Between Financial Transparency and Accountability Based on Students Perceptions in Implementation of E Government: A Study on Bandung City, Indonesia Review of International.
4. Chua, Elaine Chee Seng Cheong, and Graeme Gould,(2012), "The Impact of Mandatory IFRS Adoption on Accounting Quality: Evidence from Australia", Journal of International Accounting Research, online [5/4/2012]
5. Francis, J. (2013, June). A Framework for Understanding and Conducting Auditing Research. University of Missouri- Columbia.
6. Hutton, Amy P., Marcus, Alan J., & Tehranian, Hassan.(2009). Opaque financial reports, R2, and crash risk, Journal of Financial Economics, 94,67-86
7. Nair, R., Muttakin .,M Khan A. Subramaniam, N., & Somanath, V.S (2019)Corporate social responsibility disclosure and financial transparency: Evidence from India Pacific Basin Finance Journal 56, 330-351
8. Overesch, M & Wolff (2021) Financial Transparency to the Rescue: Effects Public of Country by b Country Reporting in the EU Banking Sector on tax Avoidance
9. Partha S. Mohapatra, Hamilton Elkins, Gerald J. Lobo, Wuchun Chi, The impact of PCAOB international registration on audit quality and audit fees: Evidence from China Public Policy 41 (2022) 106947
10. Tara Vishwanath, Daniel Kaufmann (2001).Toward Transparency: New Approaches and Their Application to Financial Markets
11. Vishwanath T., Kaufmann "2001 etc; ward Transparency: New Approaches and their Application to Financial. The World Bank Research Observer 16(1), 41
12. Zheng, H., Tarrence, J., Roscigno, V., & Schieman, S. (2021) Workplace financial transparency and Job distress Social Science Research, 95,

